

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sociologiska institutionen

Att bryta med en kriminell livsstil –
upplevelser om vägen ut ur kriminalitet

Examensarbete för kandidat i sociologi, 15 hp

Johan Mossberg

Handledare: Anna- Karin Kollind

Vt 2011

Tack

Jag vill passa på att rikta ett stort och hjärtligt tack till samtliga av de personer inom KRIS som jag fått möjlighet att intervjua. Er vilja att berätta om era tidigare livsöden, er öppenhet och det samarbete som funnits mellan er och mig, har gjort denna uppsats möjlig. Jag tackar er innerligt och önskar er all lycka i framtiden

Jag vill också säga tack till min handledare Anna- Karin Kollind. Andra personer som varit betydelsefulla under denna tid har varit den närmsta familjen, som har stöttat och motiverat mig i besvärliga situationer när jag nästan gett upp hoppet.

Abstract

Titel: Att bryta med en kriminell livsstil- upplevelser om vägen ut ur kriminalitet

Författare: Johan Mossberg

Handledare: Anna – Karin Kollind

Examinator: Abby Peterson

Examensarbete för kandidat i sociologi 15 hp

Tidpunkt: Vt. 2011

Antal tecken inklusive blanksteg: 54902

Syfte och frågeställningar:

Syftet med denna uppsats är att lyfta upp betydelsefulla vändpunkter när det handlar om att bryta med en kriminell livsstil. De frågeställningar som uppsatsen ämnar besvara rör just frågan om vilka faktorer som upplevs som viktiga när det gäller att ta sig ur en kriminell livsstil, men också att försöka belysa hur Kriminalvården och Socialtjänstens förebyggande insatser upplevs av före detta kriminella då det gäller att inte återfalla i nya brott.

Metod och material:

I denna uppsats används kvalitativa intervjuer med fyra före detta kriminella individer, för att kunna ge en ingående bild av uppsatsens syfte och frågeställningar. Empirin som framgått av intervjuerna är den största informationskällan i denna studie, fast även tidigare forskning om bland annat återfallsfaktorer runt återfall i brott samt betydelsefulla faktorer för att bryta med en kriminell livsstil har används för att stärka uppsatsens problemområde.

Huvudresultat:

Det som framgått tydligast i denna uppsats är att kamratföreningen KRIS haft en betydande roll för intervjupersonernas väg ut ur en kriminell livsstil och tillbaka in i samhället. Kriminalvården och Socialtjänstens insatser för att förebygga återfall i brott lyfts inte fram i någon högre utsträckning, utan det verkar som att KRIS gjort en tydligare insats för informanterna.

Nyckelord:

Kriminell livsstil, återfall, kontrollteori, stämplingsteori

Innehåll

1. Bakgrund	1
2. Syfte och frågeställningar.....	2
3. Tidigare forskning	2
3.1 Riskfaktorer för människor att hamna i kriminalitet.....	2
3.2 Brottspreventiva insatser inom socialtjänsten och kriminalvården.....	3
3.3 Faktorer som kan påverka återfall i brott	4
3.4 Faktorer av betydelse för att bryta en kriminell bana	5
4. Begrepp och teoretisk referensram	6
4.1 Sociala nätverk.....	6
4.2 Hirschis kontrollteori- sociala band	7
4.3 Beckers stämplingsteori- avvikande beteende	8
4.4 Teoriernas och begreppens relevans för uppsatsen	9
5. Metod	10
5.1 Hermeneutisk ansats	10
5.2 Urval	10
5.3 Semistrukturerad intervju.....	12
5.4 Etiska överväganden	12
6. Analys.....	13
6.1 Uppväxt.....	13
6.2 Socialt nätverk	17
6.3 Vändpunkter.....	19
6.4 KRIS	21
7. Avslutande diskussion	23
8. Litteraturförteckning	25
9. Bilaga 1 - intervjuguide	28
10. Bilaga 2 - Populärvetenskaplig framställning	30

1. Bakgrund

En övergripande tanke inom kriminalvården är att dömda personer ska äga bättre förutsättningar för att klara av ett liv utan droger och kriminalitet efter sin tid inom kriminalvården. Detta anser Kriminalvården bland annat sker med hjälp av utbildning. För att närma sig denna målsättning arbetar Kriminalvården dessutom med olika brottsförebyggande program (Arbete, klientutbildning och behandling/ www.kriminalvarden.se). Under 2010 var det totalt 9679 personer som vistades på anstalt och omkring 60 procent av dessa personer slutförde olika typer av brottsförebyggande program (Antal klienter som fullföljt program i anstalt 2008/www.kriminalvarden.se). Vilka andra insatser utöver utbildning och behandlingsprogram som används inom Kriminalvården är betydelsefulla för att förhindra att klienter återfaller i nya brott? I en utvärdering som Brå genomförde 2002 med bland annat inriktning på effekterna av, samt på vilka faktorer som brottsförebyggandeprogrammet Cognitive Skills försöker påverka, konstateras att programmet har viss effekt. Det framgår att de aktuella personerna i undersökningen i mindre grad identifierade sig som kriminella och var mindre impulsiva efter att de genomgått programmet (Utvärdering av Brottsförebygganderådet av tongivande program i Kriminalvården/www.bra.se).

Samtidigt som dessa mål och metoder framhålls av kriminalvården pekar 2004 års statistik från Brå (Brottsförebygganderådet) på att 46 procent av de personer som blev dömda för brott under 2004 återföll inom samma brottskategori inom en treårsperiod (Statistik från Brottsförebygganderådet över antalet lagförda personer under 2004/ www.bra.se). Vad behövs för att individer ska kunna bryta med en kriminell livsstil? Forskning med fokus på att bryta med en kriminell livsstil lyfter upp viktiga faktorer, som t.ex. ett stabilt och fungerande socialt nätverk, arbete och någon form av socialt engagemang (Rydén: 2008). Är dessa aspekter något som möjligen ligger utanför vad Kriminalvården kan arbeta med och påverka? Socialtjänsten är också en myndighet som arbetar med brottsförebyggande insatser, fast med fokus på unga människor (lyfter upp detta i ett senare kapitel).

Statistiken över personer som genomgår brottsförebyggande program inom Kriminalvårdens regi och statistiken som Brå publicerar över återfall i brott, har gjort mig intresserad av att undersöka

hur Kriminalvårdens insatser upplevs av individer som tagit del av dem. Det framgår att det är en relativt hög procent som tar del av de brottsförebyggande program som Kriminalvården erbjuder, fast jag har inte tagit del av något material som fokuserar på klienternas kunskap och upplevelser runt dessa insatser. Kriminalvården är den myndighet som behandlar och vårdar kriminella och därför menar jag att det är intressant att lyfta upp röster från människor som vistats inom denna myndighet. Saknas någon insats ifrån Kriminalvården? Hur kan vägen ut ur en kriminell livsstil se ut?

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att lyfta upp vändpunkter som är betydande när det handlar om att bryta med en kriminell livsstil. Mina frågeställningar är således:

- Vilka faktorer upplever före detta kriminella som betydelsefulla när det gäller att bryta med en kriminell livsstil?
- Vilken roll upplever före detta kriminella att kriminalvården/ socialtjänstens förebyggande insatser spelar då det gäller att inte återfalla i nya brott?

3. Tidigare forskning

3.1 Riskfaktorer för människor att hamna i kriminalitet

Ur publikationen *Insatser för unga lagöverträdare* som socialstyrelsen publicerade 2008 lyfter man fram ett antal riskfaktorer för unga människor när det gäller att hamna i kriminalitet men även vilka faktorer som är av vikt för förståelsen av utvecklingen gällande beteendeproblem hos unga människor. Några faktorer som tas upp är bland annat individuella personlighetsegenskaper och faktorer från den närmsta familjen. Impulsivitet, svårigheter att koncentrera sig och bristande förmåga att känna empati är några individuella egenskaper som benämns (Sammanställning av Socialtjänsten/ www.socialstyrelsen.se). När det gäller de riskfaktorer som kopplas ihop med familjen så är bland andra familjens egna svårigheter med strategier runt uppfostringsprocessen

och problem i relationen mellan barn- och förälder några som belyses. Dessa riskfaktorer varierar över tid och individuellt för olika individer. Risken för att utveckla beteendeproblem hos en ung människa är större om riskfaktorer påträffas i flera sammanhang samtidigt, som t.ex. hos individen själv och inom familjen. Unga människor som uppvisar normbrytande beteende redan under barndomen är i riskzonen för att utveckla fortsatt avvikande beteende och anpassningsproblem i framtiden, så som bland annat skolproblem och kriminalitet (Sammanställning av Socialtjänsten/ www.socialstyrelsen.se).

I en studie som är gjord av Nilsson & Estrada (2009) som heter *Kriminalitet och livschanser* framgår det bland annat att orsaksfaktorer till varför unga hamnar i kriminalitet ofta kan spåras till familjeförhållanden med lägre resursmöjligheter. Resursmöjligheter kan ha olika innebörd, så som familjeomständigheter, ekonomiska resurser, sociala problem och hälsa (Nilsson & Estrada: 2009). Liknande faktorer till varför individer hamnar i kriminalitet påvisas också i Anders Nilssons avhandling *Fånge i marginalen* (2002). Där framgår det att bristande tillgång till bland annat arbete, boende och sociala relationer har en väsentlig betydelse när det handlar om brottsliga beteenden. Brottt förmodas i vissa fall överta legala handlingsalternativ, eftersom legala resurser och möjligheter är reducerade och/ eller för att brott ses som en bättre valmöjlighet (Nilsson:2002).

3.2 Brottspreventiva insatser inom socialtjänsten och kriminalvården

Det finns ett antal insatser för personer som dömts till ungdomsvård och dessa är: samtal, placeringar i familjehem eller institution enligt socialtjänstlagen (SoL) eller lagen om vård av unga (LVU) drogtest, familjeinsatser eller kontaktperson. Samtal förekommer i olika former och ett av dessa är med hjälp av påverkansprogram, vilket innefattar olika former av strukturerade program som antingen kan vara samtal eller studiebesök. Syftet med denna åtgärd är att göra individen medveten gällande konsekvenser av sitt eget handlande (Sammanställning av Socialtjänsten/ www.socialstyrelsen.se). Familjeinsatser är en annan åtgärd som kan utformas antingen som nätverksmöten, systematisk terapi eller kontinuerliga uppföljningsmöten där familjemedlemmar får delta. Ibland tillsätts en kontaktperson som tillbringar ett antal timmar i veckan med den aktuella personen och genomför en planerad aktivitet (Sammanställning av

Socialtjänsten/ www.socialstyrelsen.se). Kontaktfamilj innebär att en person spenderar exempelvis helger och ledig tid hos sin kontaktfamilj, vilken fungerar som ett komplement till boendet med sin egen familj (Sammanställning av Socialtjänsten/ www.socialstyrelsen.se).

Inom kriminalvården används ett antal brottsförebyggande program som syftar till att förhindra återfall i brott. Detta menar Kriminalvården sker genom att ge klienter nya insikter, färdigheter och kunskaper. De olika behandlingsprogrammen inriktar sig på olika målgrupper och dessa är: dömda som har kriminella värderingar, klienter som är dömda för våldsbrott, sexualbrott samt klienter som missbrukar droger (Behandlingsprogram/ www.kriminalvarden.se). Totalt så finns det tretton behandlingsprogram inom Kriminalvården och det som kännetecknar de allra flesta är att dessa är kognitiva beteendeorienterade program. Detta innebär bland annat att de aktuella individerna får möjlighet att träna sina sociala färdigheter och att bli medvetna om konsekvenserna av sina handlingar (Kriminalvårdens program/ www.kriminalvarden.se).

3.3 Faktorer som kan påverka återfall i brott

I Birgitta Rydén- Lodis avhandling (2008) *Lyckas mot alla odds* framgår det att en tidig ingång i kriminalitet är en riskfaktor för en fortsatt kriminell bana. Rydéns undersökning utgår ifrån hundra återfallsförbrytare som är män och studien påvisar att de personer med flest fängelsedomar hade debuterat tidigare än de andra undersökningspersonerna i en brottslighet som de blev dömda för (Rydén: 2008). Även en tidig debut med missbruk är en betydande faktor som uppvisar signifikanta samband med kriminalitet. Forskning framhåller att det är nödvändigt att avsluta ett pågående missbruk för att upphöra med en kriminell livsstil (Rydén: 2008). I en studie av West (1982) med fokus på brottsutvecklingen bland unga män framgår det att de som blivit socialt framgångsrika, hade offrat familjekontakten på något plan, antingen genom att upprätthålla ett känslomässigt avstånd gentemot familjemedlemmarna eller att de hade skurit av sina släktskapsband (West 1982 i Rydén: 2008: 17).

3.4 Faktorer av betydelse för att bryta en kriminell bana

Rydén- Lodi, B, m.fl. (2008) har i en delstudie ur avhandlingen *Lyckas mot alla odds* valt att undersöka ett antal olika personlighetsvariablers betydelse för att både återfalla i nya brott kontra att icke återfalla med inriktningen på gravt kriminella män. Resultaten påvisar att personlighetsdrag som psykoticism (kylig aggressivitet med drag av grymhet), socialisation (stabilitet i interpersonella kontakter och acceptering av sociala normer) och strävan efter spännande upplevelser: en preferens för en äventyrlig livsstil och starka stimuli, är av betydelse för huruvida den kriminella karriären ska utvecklas framåt eller avta, liksom deras samspel med den sociala omgivningen (Rydén: 2008, 60,61). I denna studie genomfördes en regressionsanalys av etthundra manliga återfallsförbrytare och under studien användes också en kontrollgrupp. Rydén (2008) menar att regressionsanalysen ger stöd för att möjligheten att förutsäga återfall i brott var mer säker(76 %) än att förutsäga vilka som inte skulle återfalla i brott (50 %). Det framgår av Rydéns delstudie (2008) att det måste finnas ett antal faktorer för att en individ ska kunna lämna sin kriminella livsstil. Individen får inte ha ett pågående missbruk, en bostad är ett krav, vilket innefattar att man kan stänga in sig och ha ett ” privat och personligt rum”. Individen ska ha en egen lägenhet istället för att bo med andra personer eller att någon i personens omgivning hyr ut den aktuella bostaden. Personen måste ha någon form av aktivitet eller engagemang, helst ett arbete som ger ekonomiskt trygghet (Rydén: 2008, 64). Arbete eller annan typ av sysselsättning ska vara klart när männen släpps från anstalt, fritidsintresse är också av vikt så att individen inte spårar ur och stöttande sociala nätverk i någon form är viktigt, särskilt i en krissituation. En familj som individen har god relation till eller ett bra socialt nätverk är av betydelse, då det inte är tillräckligt med den gamla umgängeskretsen (Rydén:2008, 64). Sist måste individen ha någon form av framtidstro och ha en förhoppning om en förändring. En inre motivation måste finnas, vilket betyder att individen har tröttnat på det kriminella livet eller ha något annat som lockar om de kan undgå eventuell kriminalitet och droger, att de har drömmar och förhoppningar. Individens tidigare kriminella identitet måste vara försvagad och de måste äga förändrade värderingar (Rydén: 2008, 64). Här menar jag att det är på sin plats att nämna att forskningen har olika utgångspunkter runt problematiken återfall i brott kontra icke återfall. Rydén utgick ifrån tungt kriminella återfallsförbrytare. Skulle resultatet sett olika ut om studien gjordes utifrån kriminella som inte klassades som tungt kriminella? Med denna insikt kan det

konstateras att detta problemområde är brett och har olika förklaringsfaktorer till varför människor återfaller i brott eller inte återfaller. Både individuella faktorer och faktorer som samspelar människor emellan måste betraktas för att kunna ge en övergripande bild av återfall i brott.

I en pilotstudie som Sandell m.fl. (1996) genomförde som heter *Livet som värsting* visade sig följande faktorer ha en förebyggande effekt när det gäller att leva utan kriminalitet i framtiden. Dessa faktorer är bland annat inkomst, tidig kontakt med socialtjänsten, tidigt ingripande, någon typ av eftervård som inkluderat skola, även någon form av undervisning efter avslutad placering så som folkhögskola (Rydén: 2008, 65). Några viktiga vändpunkter som informanterna lyfter upp ur Sandells studie (1996) är att deras liv förändrades när de skaffade sig en flickvän eller fick barn. Flickvännen kunde också ha ställt krav på ett skötsamt liv för att kunna ge barnen en bättre barndom än den egna. Ingen av informanterna lyfter fram socialtjänstens eller kriminalvårdens roll i relation till deras nuvarande situation. Aspekter som de intervjuade istället lyfter upp är vikten av att ha fått en familj och därmed nya prioriteringar (Rydén: 2008, 65).

4. Begrepp och teoretisk referensram

I denna uppsats använder jag följande begrepp och teorier: sociala nätverk, Hirschis teori om social kontroll – sociala band och Beckers stämplingsteori.

4.1 Sociala nätverk

Sociala nätverk kan förklaras som att olika grupper av människor tillsammans bildar ett mer eller mindre strukturerat och ordnat kollektiv, där drivkraften är gemensamma intressen och behov. Familjerelationer och vänskapsband där människor är starkt knutna till varandra även känslomässigt och på ett nära plan, är en vidare definition av sociala nätverk (Andresen: 2002, 72).

4.2 Hirschis kontrollteori- sociala band

Utgångspunkten för Hirschis kontrollteori handlar om frågan varför människor inte begår brott. Hirschi hävdar att svaret på frågan är kraften av de sociala band eller sammankopplingar till det konventionella samhället och hur mycket en individ har att antingen vinna eller förlora på att begå brott (Nilsson:2002, 18). En person med svaga sociala band har lite att förlora och riskerar därmed att begå en brottslig handling. Hirschi särskiljer fyra konformitetsskapande sociala band: *anknytning* (attachment), *åtagande* (commitment), *delaktighet* (involvement) och *övertygelse* (belief).

Anknytning handlar om införlivning av normer som människor tillägnar sig, eftersom människor är starkt känslomässigt knutna vid olika personer i deras omgivning, särskilt till föräldrar under barn- och ungdomsåren. Detta kan tolkas som en persons samvete (Nilsson: 2002, 18). *Åtagande* kan förklaras som konventionella investeringar som individen gör. Tanken är att en person investerar energi och tid i en konventionell livsstil i form av bland annat arbete och utbildning (Nilsson:2002, 18). Om individen senare betänker att begå brott måste denne överväga risken att förlora de investeringar som har gjorts. Detta kan ses som ett rationellt vägande av kostnader och inte endast vad individen har för tillfället är av betydelse för detta, utan dessutom vad den aktuella personen kan förväntas få i framtiden (Nilsson:2002, 18). *Delaktighet* handlar om grad av inblandning i konventionella aktiviteter. Hög grad av delaktighet förväntas begränsa möjligheten för avvikande beteende. Hirschi menar att personer som är delaktiga i denna typ av aktiviteter är bundna till bland annat möten och arbetstimmar, vilket innebär att möjligheterna minskar för att begå en avvikande handling (Hirschi: 2002). *Övertygelse* riktar fokus på individens respekt gentemot samhällets värderingar, lagar och en plikt-känsla att följa dem. Värdesystemet antas gälla alla människor, då även den som begår brott antas tro på de lagar som denne bryter mot (Nilsson:2002, 18, 19). Förklaringen till varför en person trots detta bryter mot lagen, menar Hirschi framför allt beror på styrkan av de andra banden: anknytning, åtagande samt delaktighet. De olika banden till det konventionella samhället är sammanlänkade med varandra genom att de antas förstärka varandra. Med andra ord menar Hirschi att ju mer en individ är kopplad till det konventionella samhället och dess människor, desto större chans att bli

involverad i konventionella aktiviteter och därmed acceptera konventionella föreställningar av ett önskvärt uppförande (Hirschi:2002).

4.3 Beckers stämplingsteori- avvikande beteende

Becker menar att avvikande beteenden skapas av sociala grupper eftersom grupper upprätthåller vissa regler som i relation till en icke önskvärd handling skapar avvikelsen. Grupperna använder dessa regler gentemot specifika individer för att kategorisera individerna som olika dem själva (Becker: 2006). Utgångspunkten i Beckers resonemang är att avvikelse inte är en egenskap i relation till en individuell handling, utan ett resultat av andra personers reaktion på handlingen, vilket innebär regler och straff för avvikaren (Becker:2006). En gemensam nämnare för personer som ses som avvikare är att de har fått stämpeln avvikare och erfarenheten av att klassas som annorlunda. När det gäller avvikande handlingar föreligger det att andra människors reaktioner måste betraktas som värda att ifrågasättas (Becker:2006).

Becker menar att förklaringen till att individer utvecklar avvikande beteendemönster handlar om bristande kunskap om specifika regler i relation till den individuella handlingen. Denna tendens förklaras genom att vissa människor är starkt kopplade till en viss subkultur t.ex. och därmed inte vet något annat alternativ (Becker: 2006). Det finns enligt Becker två olika sätt som kan förklara varför en individ står utanför konventionella engagemang. En förklaring är att en person under uppväxten lyckats undvika vissa förbud med det konventionella samhället. Detta betyder att en individ som vare sig har ett rykte eller ett konventionellt arbete att värna om kan vara fri att fullfölja sina impulser (Becker: 2006). Den aktuella personen har inte investerat något som är betydelsefullt i enlighet med ett konventionellt liv. En annan förklaring är att många typer av avvikande handlingar, uppstår ur motiv, vilka är socialt inlärd. Innan en människa involverar sig i en avvikande handling, äger denne ingen kunskap om den tillfredsställelse som aktiviteten kan erbjuda, utan denna kunskap tillägnas i samspelet mellan en mindre erfaren avvikare och mer erfarna avvikare (Becker: 2006).

Ett av de viktigaste stegen för att skapa ett fast avvikande beteendemönster är erfarenheten att bli påkommen och därmed stämplad. Att bli klassad som avvikare förändrar individens offentliga

identitet. Detta innebär att personen som utfört en avvikande handling och samtidigt blivit identifierad genom handlingen, får en annan status (Becker:2006). När Becker analyserar konsekvenser av att anta en avvikaridentitet, använder han Hughes distinktion mellan statusegenskaper av både överordnad och underordnad karaktär. Hughes menar att de flesta statuspositioner har en grundegenskap som skiljer sig åt mellan människor. Detta gäller såklart personer med avvikarstatus, vilket betyder att individer som endast utfört en avvikande handling sannolikt kommer bli klassade som avvikare och utesluten i andra sammanhang (Becker:2006). Hughes använder sig också av distinktionen mellan över – och underordnade statusformer. I vissa samhällen prioriteras och värderas olika statusformer i olika utsträckning. Om en person identifieras som avvikare står denna kategorisering över andra statusformer. Med detta menas att man blir stämplad som avvikare utan att ta hänsyn till andra egenskaper. Denna tendens blir därmed en självuppfyllande profetia. Personen i fråga formar den aktuella uppfattning som människor har om denne och identifierar sig efter dessa uppfattningar.

4.4 Teoriernas och begreppens relevans för uppsatsen

Inom Hirschis kontrollteori är huvudfrågan varför inte människor begår brott. Svaret är att det finns en viss grad av styrka från ett antal former av sociala band och sammankopplingar som individer har till det konventionella samhället (Nilsson:2002). Eftersom mina frågeställningar handlar om att belysa betydande faktorer vid upphörandet av en kriminell livsstil, menar jag att kontrollteorin just behandlar denna aspekt. Mellan kontrollteorin och sociala nätverk finns en sammankoppling. Kontrollteorin lyfter fram ett antal konformitetesskapande band som varje person har till det konventionella samhället och fokuserar på samspelet mellan individer och samhället i form av dessa band. Banden menar jag består av nätverk och därmed kan det tänkas att sociala nätverk kan ge en ytterligare dimension till varför individer hamnar i en kriminell bana och till hur individer kan bryta med sin kriminella bana.

Det har gjorts ett flertal studier om Hirschis kontrollteori. Forskning ger stöd för teorin, framför allt de sociala banden *attachment* (anknytning) och *commitment* (åtagande) (Bernhard: 2010). Stämplingsteorin, anser jag går att applicera på uppsatsens syfte och frågeställningar. Stämplingsteorin lägger fokus på hur avvikande beteende skapas och upprätthålls av människor.

Vidare lyfter Becker att stämplingen av en handling har en avgörande betydelse för om individer skapar sig ett avvikande beteende, vilket jag anser är en möjlig förklaring till varför människor begår brott. På samma sätt borde man ju kunna använda teorin till att förklara varför människor inte anammar ett avvikande beteende. Jag hävdar att det finns en likhet mellan kontrollteorin och stämplingsteorin. Dessa fokuserar på olika grader av samband som råder mellan individer och det konventionella samhället. Slutligen anser jag att det finns vissa svagheter med stämplingsteorin. Teorin tar inte hänsyn till individuella personlighetsvariabler som dels kan förklara varför individer återfaller i brott kontra inte återfaller i brott.

5. Metod

5.1 Hermeneutisk ansats

I denna uppsats har jag utgått ifrån en hermeneutisk ansats. Hermeneutiken, tolkningsläran, handlar om att förstå och inte enbart begripa på ett intellektuellt plan. Hermeneutisk tolkning är viktig när det gäller att förstå människor, dess handlingar och resultatet av handlingarna (Thurén: 2007, 103). Thurén menar att människor kan förstå andra människor eftersom vi själva är människor och kan sätta oss in i hur andra människor tänker och känner. Vi kan se in oss själva och därigenom förstå andra personers känslor och upplevelser- inkännande och empati (Thurén:2007). Känslor och upplevelser är inte intersubjektivt testbara då det beror på vem som känner och upplever. Därmed får man nöja sig med att ett resultat som någon tolkat innehåller mer eller mindre grad sannolikhet (Thurén: 2007).

5.2 Urval

I denna uppsats har jag genomfört fyra intervjuer med människor som äger upplevelser av att leva med en kriminell livsstil. Tre av informanterna är män och en är kvinna. Detta är jag medveten om, även om könsperspektivet inte är aktuellt i denna uppsats. Möjligtvis kan det vara så att det föreligger en skillnad mellan kvinnor och män då det handlar om brottslighet. Jag har utgått ifrån organisationen KRIS (Kriminellas Revansch i Samhället) som är en plats för

personer med före detta kriminalitet och missbrukarbakgrund och då jag inte kunde hitta informanter med erfarenhet av tidigare kriminalitet någon annanstans. Uppsatsens frågeställningar handlar dels om att lyfta upp viktiga faktorer när det handlar om att bryta med en kriminell livsstil, så därmed menar jag att KRIS är en relevant utgångspunkt. KRIS är en kamratförening som består av före detta kriminella och människor med tidigare missbruksproblematik, som vänder sig till före detta kriminella och individer med missbruk (Kort beskrivning om KRIS/ www.kris.a.se). De personer jag kontaktade lät mig genomföra mina intervjuer.

Innan jag fick tag i informanterna på KRIS hade uppsatsen ett annat syfte. Då ville jag belysa kriminalvårdens arbete med utslussning, utifrån intervjuer med dels personal inom kriminalvården och dels med individer som hade erfarenhet av utslussning. Detta var ett svåråtkomligt område eftersom kriminalvården är en stor myndighet, vilket gjorde att jag inte fick tillgång till några intervjuer. Att jag istället fick kontakt med intervjupersoner inom KRIS var min ingång till fältet och innebär att KRIS hade en viktig roll i uppsatsen. Jag är dock medveten om att de resultat denna uppsats genererar skulle kunna ha sin grund i att jag enbart utgått ifrån individer som är medlemmar i KRIS. Detta skulle kunna bidra till att resultatet lutar åt ett visst håll. Informanterna är medlemmar i en organisation som arbetar med individer ute i samhället mot kriminalitet och missbruksproblematik, vilket kan betyda att informanterna inte ger en trolig bild av deras tidigare kriminella livsstil. KRIS arbetar även med föreläsningar på skolor och detta skulle kunna innebära att de är vana vid att berätta sin livshistoria, vilket kan betyda att de inte fullt ut berättar om sina personliga erfarenheter av kriminalitet under intervjuerna.

Dalen (2008) menar att i vissa intervjustudier kan det vara aktuellt att använda mer än en grupp med informanter. Detta kan medföra att man fångar upp mångfald och nyanser, då olika individer kan uppleva samma situation på olika sätt (Dalen:2008).

5.3 Semistrukturerad intervju

Jag har använt mig av kvalitativa semistrukturerade intervjuer i denna uppsats. Den kvalitativa intervjun är särskilt gångbar när det handlar om att ge insikt om intervjupersonens egna tankar, erfarenheter och känslor (Dalen:2008, 9). Intervjuformen jag använt är den semistrukturerade intervjuformen. I denna intervjuform är svaren öppna och fokus ligger på att den intervjuade vidareutvecklar sina uppfattningar (Denscombe:2000, 234, 235). Jag genomförde mina intervjuer på KRIS och valde att intervju informanterna enskilt. Detta gjorde jag eftersom jag sökte varje individs personliga upplevelser av att bryta med en kriminell livsstil. Intervjuerna varade mellan 40 till 50 minuter. Innan varje intervju frågade jag om jag kunde spela in vad som framgick under samtalet och samtliga informanter samtyckte. Jag spelade in intervjuerna på min mobiltelefon och därefter transkriberade jag dem. Under intervjuerna använde jag mig av en utarbetad intervjuguide samt ett antal underfrågor, vilka jag ställde till intervjupersonerna om de inte uppstod ett tillräckligt relevant samtal. De underfrågor som arbetats fram i intervjuguiden är kopplade till olika teman som dels framgått av den tidigare forskningen över återfall i brott jag tagit del av och dels av mina valda teorier. Samma intervjuguide användes under samtliga intervjuer.

Analysen av mitt intervjumaterial grundar sig i en teoretisk tolkning. Med teoretisk tolkning menas en teoretisk präglad tolkning av intervjuer. Tolkningen fokuseras på en viss teori som sannolikt dels går utanför intervjupersonens egen uppfattning och dels intervjupersonens sunda förnuft (Kvale & Brinkmann: 2009, 231). När jag analyserade mitt intervjumaterial använde jag mig av mina valda teorier för att lyfta upp mitt empiriska material på en annan abstraktionsnivå.

5.4 Etiska överväganden

Några av de områden som diskuteras i etiska riktlinjer för forskare är bland andra konfidentialitet och informerat samtycke. Informerat samtycke innebär bland annat att informanten frivilligt är med i undersökningen och har rätt att avbryta sitt deltagande när som helst. Intervjupersonen bör få information gällande syftet med forskningsprojektet där det bland annat ska tydliggöras över

forskarens eventuella rätt att publicera intervjun och vem som kommer att ta del av intervjun (Kvale & Brinkmann: 2009). I början av uppsatsen tog jag kontakt med KRIS via e- post, där jag presenterade vad uppsatsen handlade om och frågade om det fanns några medlemmar som ville bli intervjuade. Dessutom beskrev jag relativt noga vad intervjuerna skulle handla om och påtalade att intervjuerna kommer finnas med i versionen av uppsatsen som senare kommer publiceras. Slutligen upplyste jag informanterna om att deras medverkan är frivillig och att de hade rätt att dra sig ur om de så önskade.

Konfidentialitet inom forskning betyder att privat data som identifierar intervjupersonen i studien inte kommer att avslöjas (Kvale & Brinkmann: 2009). Just konfidentialiteten har jag medvetet arbetat med gentemot mina informanter. I resultatdelen har jag använt fiktiva namn istället för informanternas riktiga eftersom jag inte vill att deras uttalanden ska kunna spåras till en specifik person.

6. Analys

6.1 Uppväxt

Det finns mycket hos informanterna i mitt intervjumaterial som överensstämmer. När det handlar om intervjupersonernas uppväxtförhållanden så framgår det att denna tid saknade en stabil familjesituation med någon närvarande förälder. Det visar sig att en individ växte upp utan far och en levde med en mamma som var tablettmissbrukare, vilket ledde till placering på olika barnhem. En annan blev flyttad till ett pojkhem då vare sig skolan eller mamman kunde kontrollera och ta hand om honom längre. Samma person saknade också en fadersgestalt under uppväxten.

”Jag är uppväxt i en dysfunktionell med en mamma som är tablettmissbrukare och detta ledde till att jag har bott på de flesta barnhem i den här stan. Hela min uppväxt i princip slussades jag runt..till olika barnhem..så man visste hur det funkade, jag kände till det tidigt” (Magdalena)

När det gäller Magdalenas uppväxt med mamman som var missbrukare, så kan det tänkas att det inte fanns någon tydlig struktur runt regler och normer som är viktiga att känna till för ett barn. Magdalena fick troligtvis ingen trygg uppväxt av sin mamma och tillägnade sig inga betydelsefulla normer och värderingar, som kunde vara bra att känna till senare under uppväxten. Det sociala bandet anknytning (attachment) verkar ha varit svagt för Magdalena under de tidiga uppväxtåren vilket skulle kunna ge en förklaring till varför Magdalena senare anammade en kriminell livsstil. Nilsson (2002) menar att man kan se denna process av inlärande av normer i tidiga ungdomsår som en individs samvete. Möjligen hade Magdalena inte tillägnat sig någon högre grad av samvete av betydelse i relation till det konventionella livet.

På följande sätt uttrycker en informant sina tidiga uppväxtår:

”Jag kunde inte va kvar i skolan.. och mamma kunde inte ta hand om mig längre..så jag blev flyttad till ett pojkhem. Där började abc skolan, det jag inte kunde fick jag lära mig där... det var ju äldre killar där, så man lärde sig hur man snabbast snor en bil... och sen var man tvungen att testa allt. Man lyssnade och var fascinerad av vad dom hade gjort och kunde.” (Mattias)

Utifrån beskrivningen av Mattias familjesituation och förflyttningen till pojkhemmet så menar jag att man dels kan se kopplingar till stämplingsteorin och till kontrollteorin. Mattias kunde inte bo kvar med sin mamma eller gå kvar i skolan då han var bråkig och hamnade med fel kompisar. *Anknytning* (attachment) handlar om införlivning av normer som människor tillägnar sig, då människor under vissa perioder är olika starkt knutna till personer i sin omgivning. Fokuserar man på *anknytning*, så framgår det att Mattias inte hade någon särskild anknytning till sin mamma under uppväxten. Han växte upp med en ensamstående mamma och umgicks med likasinnade på fritiden och på pojkhemmet, så därför antar jag att han inte tillägnades några konventionella normer i högre utsträckning. *Åtagande* (commitment) är ytterligare ett band som jag menar kan förstärka förklaringen till informanternas kriminella livsstil. Hirschi förklarar att de olika sociala banden hänger ihop och förstärker varandra. När en person överväger att utföra en avvikande handling måste denne överväga risker att förlora sina investeringar, som kan vara utbildning och arbete, men också möjliga investeringar för framtiden (Hirschi:2002). Därför blir det ännu tydligare varför Mattias utförde kriminella handlingar, eftersom både arbete eller någon

form av avslutad utbildning från uppväxten saknades. Det framgår att Mattias kom i kontakt med äldre killar och att han lärde sig mer om olika brott på pojkhemmet. Becker belyser en möjlig förklaring till hur vissa individer lyckats undgå konventionella engagemang. Förklaringen är att vissa typer av avvikande handlingar uppkommer ur socialt inlärd motiv. Innan en individ utför en avvikande handling äger denne ingen kunskap om vilken tillfredsställelse handlingen kan ge, utan kunskapen utvecklas i samspelet mellan mer erfarna avvikare och mindre erfarna avvikare (Becker:2006). Jag menar att det är troligt att Mattias fick mer kunskap om de brott som han och kontakterna begick på pojkhemmet, som möjligtvis kan förklara varför Mattias kriminella bana fortsatte även på pojkhemmet.

Ur intervjumaterialet framgår det att några av informanterna någon gång under livet kände sig annorlunda och inte bekräftade av människor i deras omgivning. De verkar som att de sökte efter någon form av tillhörighet och att de i viss mån kände sig ensamma, då deras egna självbilder skilde sig markant gentemot andra personer i den närmsta omgivningen.

”Innan dess har jag alltid stuckit ut ur mängden... till och med när jag gick på dagis. Jag hade koncentrationssvårigheter, svårt att sitta still..hamnade i bråk hela tiden. Det blev ju besök hos rektorn.. lärarna försökte väl också ta tag i mitt beteende. Sökte konstant uppmärksamhet. Jag har tänkt på det nån gång..att det kanske berodde på att jag faktisk saknade en far under min uppväxt” (Patrik)

Här kan det tänkas att Patrik redan tidigt i livet kände sig annorlunda då han hade egenskaper som förmodligen skiljde sig mellan andra elever i skolan, som bland andra hans svårighet att vara lugn och koncentrerad i skolan och att han ofta hamnade i bråk. Han blev tillsagd av både lärare och rektor och detta kan tänkas gav honom en bild av att han var olik andra barn. Becker beskriver avvikelser som ett resultat av att andra människor reagerar på en viss handling som en annan grupp inte accepterar. Att andra reagerar på handlingen medför sanktioner för individen som utfört handlingen (Becker:2006). Ett viktigt steg då det handlar om att skapa sig ett fast avvikande beteendemönster handlar om att personen blir påkommen och stämplad som avvikare. I förlängningen kan detta leda till en självuppfyllande profetia då personen identifierar sig med dessa egenskaper som andra människor tillskrivit honom (Becker:2006). Eventuellt skulle

Patriks skolår och hans möte med lärare och rektor börjat skapa en bild av att han var annorlunda andra barn.

När det gäller insatser från Socialtjänsten och Kriminalvården, framgår det att vissa insatser dels har erbjudits och dels påtvingats informanterna. Under uppväxttiden framhåller flera att olika insatser förekom, som bland annat barnhemsvistelse, placering på pojkhem och insatser i form av kontaktpersoner. Samtliga tyckte att dessa insatser var misslyckade och de upplever att personalen inte lyssnade på vad de hade att säga och menar att de inte blev bekräftade i tillräckligt hög grad. Informanterna säger att de inte anförtrodde sig åt personer som inte hade liknande bakgrund som de själva, fast är medvetna om att insatsernas misslyckanden kunde ha att göra med deras egen inställning - att de inte var tillräckligt motiverade.

Senare under livet kom de i kontakt med Kriminalvården. En informant berättar att han fick en grundutbildning och att han fullföljde utbildningen. Däremot verkar inte denna insats vara av särskild betydelse för honom. En annan berättar att han efter frigivning hade en kontaktperson som han träffade och att denna person inte var speciellt motiverad och engagerad. Det framgår att intervjupersonen bara höll god min vid olika möten med kontaktpersonen och även att han begick brott under tiden.

”Jag hade en kontaktperson inom frivården..men det var inte så mycket med det. Jag var tvungen att hålla tider, gå på alla möten..annars måste man rapportera. Det var en medelålders kvinna, tror inte hon hade jobbat med det innan. Kände väl inte att man kunde ta till sig av vad hon sa, hade ju vart bättre med nån före detta gangster, då hade man lyssnat. Så man spelade med..sa att man skötte sig och lyssnade på vad hon sa, fast man begick brott ändå” (Patrik)

När det gäller detta uttalande som handlar om den kontakt som Patrik hade med kontaktpersonen så menar jag att den aspekt som handlar om att identifiera sig med andra människor, skulle kunna kopplas till Beckers stämplingsteori. Som tidigare framgått har Patrik redan tidigt haft det besvärligt under sin uppväxt och i skolan. Troligtvis så kände han att han var ett annorlunda barn i vissa bemärkelser och han umgicks med kriminella personer. Enligt Becker menar att en förklaring till att individer utvecklar mönster med avvikande beteenden, handlar om bristande

kunskap i relation till handlingen. Svaret på varför vissa personer äger bristande kunskap om avvikande handlingar beror på att dessa är starkt sammanlänkade med en viss subkultur (Becker:2006). I Patriks fall så är ju denna kultur den som bestod av kriminella personer vilket skulle kunna betyda att han inte kunde relatera till kontaktpersonen som var så olik honom själv.

Informanterna framhåller att man saknar ett tydligare intresse och fler motiverande insatser från Kriminalvården. Trots detta framkommer det att en av informanterna dels tog sig igenom ett brottsförebyggande program som inriktade sig mot drogmisbruk och dels fick möjlighet till behandling. Behandlingen erbjöds istället för fängelsestraff. Dessa insatser verkade fungera bra för informanten.

6.2 Socialt nätverk

Det sociala umgänget som präglade denna tid var ofta sporadisk och den kontakt informanterna hade med individer i deras omgivning, benämns som relativt ytlig. Man umgicks med kompisar på fester där det ofta förekom droger, vilket är en gemensam nämnare för informanterna - alla har en bakgrund med drogmisbruk. De sociala kontakterna som flertalet umgicks med benämns som mer eller mindre kriminella. Även i andra sammanhang såsom på anstalt, verkar det som att informanterna kom i kontakt med likasinnade individer och därmed inte såg utanför sin kriminella livsstil. Den sociala umgängeskretsen innebar förmodligen att denna livsstil var något som blev naturligt för dem.

”Man hade mest en liten grupp som jag umgicks med under veckorna. Så funkar det här.. i detta området, man hänger ihop och är som ett gäng. Alla var mer eller mindre kriminella” (Patrik)

Patrik berättar att han umgicks med ett gäng av personer som alla var kriminella och detta kan sammanföras med Hirschis kontrollteori. Det är troligt att de värderingar och normer som dessa medlemmar levde efter inte hade någon djupare förankring till det konventionella livet. De sociala banden åtagande (commitment) och delaktighet (involvement) verkar vara relativt svaga för Patrik. Det framgår att Patrik umgicks med en liten grupp individer under veckorna, men det påtalas aldrig om de hade något fritidsintresse eller arbete. Med denna insikt anser jag att Patrik

inte hade investerat sin tid i någon konventionell aktivitet, vilket skulle kunna förklara att han fortsatte att leva med sin kriminella livsstil. Enligt Hirsch handlar åtagande (commitment) om att personer investerar både sin tid och energi i olika konventionella aktiviteter, så som utbildning och arbete. Överväger individen att utföra en avvikande handling måste denna beakta att förlora sina investeringar. Delaktighet (involvement) handlar om investeringar som personer gör i konventionella evenemang och dessa aktiviteter är kopplade till bland annat möten och arbetstimmar, vilket antas begränsa individers möjligheter till att begå brott (Hirsch:2002). Patrik och hans kontakter verkade inte ha ett arbete och detta lämnar möjligheten till att begå avvikande handlingar.

En informant säger följande:

”Det var ju likasinnade... blev ju de där gängen man var med, de som var kriminella och knarkade. Man hade några vänner som jag ansåg vara normala, som hade jobb. Sen fanns det de andra och jag tyckte att jag passade bättre med dem eftersom jag knarkade och ville göra pengar” (Mattias)

Detta menar jag säger något väsentligt om hur Mattias såg på sig själv i det sociala samspelet med andra människor. Jag anar att Mattias insåg att det fanns skillnader mellan honom själv och sina kriminella kontakter i jämförelse med de andra personerna som hade arbete. Det är också troligt att Mattias blev utpekad av de laglydiga människorna i hans närhet, eftersom dessa grupper hade olika bakgrunder och erfarenheter. Becker menar att själva stämplingen av ett avvikande beteende sker genom interaktionen mellan olika individer, där en persons handling uppfattas som annorlunda gentemot gruppens egna regler (Becker:2006). Vidare argumenterar Becker över att det viktigaste steget i processen för att skapa sig ett fast mönster med avvikande beteende är att individer blir upptäckta och stämplad som avvikare. I detta sammanhang kanske man inte kan säga att Mattias blev påkommen och stämplad då samtliga av hans kompisar kände till hans kriminella bana. Däremot menar jag att Mattias inställning gentemot de laglydiga personerna skulle kunna förklaras genom att han såg sig själv som enbart kriminell, som i sin tur kan förklara att han hellre umgicks med individer med samma bakgrund. Det verkar som att Mattias identifierade sig i högre utsträckning med sina kriminella kontakter då dessa knarkade och han tillsammans med dem kunde tjäna pengar.

6.3 Vändpunkter

Efter en tid med kriminalitet insåg informanterna hur de levde och började bryta detta mönster. Den tydligaste skillnaden som framgår mellan informanterna är de vändpunkter som var betydelsefulla för att bryta den kriminella livsstilen. En kom till insikt att han hade försummat sin son i många år, den kvinnliga intervjupersonen insåg att hon inte ville ge eventuella barn samma uppväxt hon själv hade haft och en annan satt inne på anstalt med sina vänners barn. Detta gjorde att han kände att detta liv inte kunde fortsätta och blev frälst inom pingstkyrkan. Den fjärde informanten kände tillslut att han hade fått nog av att leva i en kriminell bana, drog sig undan kompisarna och mådde stundtals psykiskt dåligt. Den kvinnliga informanten fick hjälp av en kompis med att ta sig ur sitt drogmisbruk och bad sin kompis att låsa in henne i hennes lägenhet, ta kontokort och att se till att hon inte kunde rymma. Detta menar informanten hade effekt då hon idag är icke- kriminell och drogfri. Följande kommentarer ger två informanter över deras vändpunkter:

”Efter ett tag så hände det nästan inte nåt, det va samma sak hela tiden. Man tappade orken..varför ska man ta all skit hela tiden. Man sabbar för sig faktiskt. Sonen hade jag inte kunnat träffa under alla dessa år, kändes inte värdefullt längre” (Jakob)

”Det kändes inte så bra vissa perioder, allt va som vanligt liksom..droger och brott man gjorde. Man visste aldrig vad som skulle hända nästa dag, om det skulle knacka nån kriminell på dörren och säga att du är skyldig pengar. Började dra mig undan mer och mer. Det ger inget” (Patrik)

När det gäller vändpunkterna för Jakob och Patrik så menar jag att vändpunkterna handlar om omprioriteringar och en känsla av otrygghet. Jakob började fundera över de liv han hade levt under många år och började tänka på sin son som han inte hade träffat på många år. Det verkar som att Jakob tyckte att den livsstil han hade levt inte gav honom något viktigt i livet just då. Vändpunkten för Patrik är inte lika tydlig menar jag då det verkar som att han dels hade börjat tröttna på det liv han hade levt och dels att det framgår en ovisshet, gällande hur varje dag skulle se ut. Han berättar också att han inte kunde veta om det skulle ringa någon kriminell på dörren.

Detta tolkar jag som att Patrik kände en viss otrygghet i sin sociala tillvaro. Följande uttrycker Magdalenas vändpunkt:

”Jag sa till henne att ta mitt kontokort och mina nycklar. Vad som helst, bara jag inte kunde komma ut från lägenheten. Det va några våningar upp så hoppa ut var ingen ide. Hon gjorde de, så jag var tvungen att stanna kvar inne” (Magdalena).

Vändpunkten för Magdalena kan möjligtvis handla om omprioriteringar och en personlig insikt över vilken typ av liv hon hade levt. Hon kände förmodligen att det inte skulle sluta bra för henne och hon tänkte på sin mamma och den uppväxt hon själv hade fått gå igenom. En av intervjupersonerna förklarar att han efter behandling blev frälst och döpt i pingstkyrkan.

”Efter jag var klar med behandlingen blev jag frälst... döpt i pingstkyrkan... och jag e fortfarande med i den församlingen. Det e väl det där med guds nåd... att jag har klarat det här med motgångar när min fru gick bort och styrkan att jag kan leva vidare med mina pojkar ” (Mattias)

Jag menar att det sociala bandet *övertygelse* (belief) blev betydligt starkare med hjälp av dels religionens roll och dels pingstkyrkans roll. Jag antar att Mattias via religionen har fått förlåtelse för sina tidigare handlingar och lever idag mer åt det religiösa hållet. Därför får han kraft och motivation att fortsätta leva utan kriminalitet. Hirsch förklarar övertygelse (belief) som individers respekt i relation till samhällets lagar, värderingar och en plikt känsla att leva efter dessa (Hirsch:2002). Då det framgår att Mattias fortfarande är medlem i pingstkyrkan antar jag att även *anknytning* (attachment) stärktes med hjälp av medlemmarna inom pingstkyrkan. Inom verksamheten hävdar jag att det existerar likartade normer mellan medlemmarna som handlar om att man ska hjälpa varandra och ge människor en andra chans vilka har överförts gentemot Mattias. Anknytning (attachment) fokuserar på överföring av normer som individer tillägnas då individer är starkt bundna känslomässigt till människor i dess omgivning. Nilsson menar att detta kan tolkas som en persons samvete (Hirsch:2002). En ytterligare förklaring till varför Mattias inte har återgått till den kriminella banan kan vara att han då eventuellt skulle bli betraktad som annorlunda av medlemmarna i pingstkyrkan. Om man använder sig av aspekten samvete kan det

tänkas att Mattias samvete hade försvagats om han skulle överväga att återgå till den kriminella livsstilen.

6.4 KRIS

Det som framgår tydligast av intervjumaterialet är att KRIS spelade en viktig roll för informanterna när det gällde att bryta med sin kriminella livsstil och komma tillbaka in i samhället. KRIS blev en trygg och strukturerad plats. Det framgår att det är skönt att känna tillhörighet med människor som har liknande bakgrund som informanterna. Intervjupersonerna verkar känna sig behövda och bekräftade av medlemmar på KRIS. Trots att informanterna tillskriver KRIS en betydande roll för dem menar jag att det är på sin plats att ställa sig lite kritiskt till denna information. Samtliga personer är medlemmar i organisationen och har fångats upp av KRIS då de ville lämna sin kriminella livsstil bakom sig. Det kan vara så att man lyfter upp KRIS på ett lite allt för positivt sätt då vissa informanter även jobbar som föreläsare inom verksamheten. Det kan finnas en risk i att de inte kritiserar den organisation som verkar ha bidragit med stöd och trygghet för informanterna. Nedan följer två citat som framgått under intervjuerna:

”För det första har jag fått en ny familj... detta är mitt andra hem. Jag har fått en ny pappa, mamma och en massa bröder och systrar här på KRIS. Detta har blivit en väldigt trygg plats för mig ” (Magdalena)

”Jag visste liksom inte vad eller hur jag skulle göra..hade börjat tappa greppet. Så då presenterades iden om ett boende på en ö som KRIS tillhandahåller och jag hoppade på och gav hundra procent sen dag ett. Det var skönt att veta vad man skulle göra nästa dag ” (Patrik)

Följande citat menar jag förklarar att KRIS spelade en betydande roll när det handlar om hur intervjupersonerna blev betraktade av verksamhetens deltagare. Detta är en eventuell förklaring till varför intervjupersonerna kunde bryta med sin kriminella bana.

”Gemenskapen som blir mellan oss Krisare... från andra orter och städer, vi är som en stor familj. Man träffas då och då.. har lite kontakt mellan de olika grupperna. Det är en skön känsla att man kan snacka och prata om det mesta, det känns som att man är sig själv ” (Mattias).

Mattias berättar att det existerar en gemenskap mellan medlemmarna på KRIS och att detta fungerar som en familj. Han berättar att det känns som att han kan vara den han vill vara. Enligt Becker uppstår avvikande beteende i samspelet mellan människor då olika grupper av individer har olika regler som de värnar om. Om en individ bryter mot någon av dessa regler kommer detta att medföra någon form av sanktion mot den person som avviker (Becker:2006). Eftersom Mattias är medlem i KRIS och denna organisation består av före detta kriminella med liknande brottslig bana, så kan det tänkas att man inte dömer ut någon som avvikare. Dessutom så arbetar KRIS med att hjälpa före detta kriminella och missbrukare till ett liv utan vare sig droger eller kriminalitet. En möjlig tanke är att denna grund skulle kunna avspeglas gentemot verksamhetens medlemmar och att de tillägnas en kollektiv tillhörighet- personer som är drogfria och fria från kriminalitet.

KRIS har bidragit till att informanterna kommit in i en gemenskap av människor med liknande bakgrund som de själva och man känner att man bidrar med något gentemot samhället. Det finns en struktur i form av möten och aktiviteter och detta anser flertalet av intervjupersonerna är viktigt för dem. KRIS verkar vara en viktig faktor som hindrade informanterna att återgå till den kriminella banan. Jag hävdar att man kan koppla samtliga av Hirschis sociala band till KRIS. *Anknytning* (attachment) för intervjupersonerna stärktes med hjälp av KRIS, då normer och uppfattningar som råder inom verksamheten är knutna till det konventionella livet, därför att KRIS arbetar med att hjälpa tidigare kriminella människor. När man är aktiv inom en verksamhet, antar jag att de normer som råder där införlivas i viss mån hos samtliga personer. Informanterna har lyckats bryta med sin kriminella bana och därmed anser de att ett ”hederligt” liv är värt att eftersträva. Att bryta mot dessa regler skulle förmodligen kännas som ett stort svek gentemot sig själva och mot KRIS och därför menar jag att samvetsperspektivet går att lyfta fram som en viktig del för att inte återfalla i kriminalitet. *Åtagande* (commitment) är också ett band som stärktes. Intervjupersoner arbetar inom KRIS och är engagerade i sina arbetsuppgifter. Skulle någon av informanterna begå ett brott t.ex. så är de medvetna om att de kan förlora sitt

arbete på KRIS och förmodligen sina vänner. *Delaktighet* (involvement) är också ett socialt band som KRIS bidragit till att stärka, eftersom flertalet av informanterna är föreläsare på skolor. *Övertygelse* (belief) går också att applicera på KRIS. Verksamheten består av före detta missbrukare och kriminella individer och samtidigt står verksamhet för en icke kriminell livsstil, därmed kan man anta att detta förstärker medlemmarnas plikt känsla gentemot samhället. Samtliga informanter har lämnat sina tidigare destruktiva beteenden och träffar på KRIS laglydiga personer, vilket möjligen gör att de får motivation att leva utan kriminalitet.

7. Avslutande diskussion

Uppsatsens syfte var att belysa betydande faktorer som är av vikt när det handlar om att bryta med en kriminell livsstil och att belysa Kriminalvårdens och Socialtjänstens eventuella betydelse när det gäller att inte återfalla i brott. En tydlig faktor som uppsatsen påvisar är att det är viktigt för före detta kriminella att ha ett tryggt och stabilt nätverk att luta sig emot tiden direkt efter att man brutit med sin kriminella bana. Informanter tillskriver verksamheten KRIS en betydande roll under denna tid då KRIS är en samlingsplats där människor med före detta kriminalitet och missbruk kan mötas, dela sina livserfarenheter och samtidigt arbeta för att hjälpa andra utsatta personer i samhället. Det viktigaste för intervjupersonerna verkar vara att få bekräftelse och känna samhörighet med andra personer med liknande bakgrund. Vidare framgår det att samtliga intervjupersoner fångades upp av KRIS och att detta eventuellt förhindrade att intervjupersonerna återgick till en kriminell livsstil. Deras sammankoppling till det konventionella samhället stärktes med hjälp av KRIS. Hirschis kontrollteori var gångbar i uppsatsen, eftersom det framgår att samtliga av de konformitetsskapande sociala banden mer eller mindre stärktes hos intervjupersonerna. Stämplingsteorin gick att använda i stor utsträckning eftersom flertalet av intervjupersonerna under uppväxten kände sig annorlunda de människor som fanns i deras omgivning. KRIS verkar ha ändrat denna syn gentemot informanterna, eftersom verksamheten dels vänder sig till före detta kriminella och dels har medlemmar som tidigare varit kriminella. Hade resultaten blivit desamma om jag hade intervjuat individer som inte är medlemmar i KRIS? Det kan finnas en risk att mitt resultat är aningen vinklat därför att informanterna är medlemmar i samma verksamhet och kanske inte delger en övergripande bild av deras tidigare kriminella bana, då de är starkt knutna till KRIS. En

ytterligare aspekt är att KRIS är en väl ansedd organisation och därför kan man diskutera huruvida informanterna skulle lyfta fram mindre goda insatser från KRIS. Mina resultat är antagligen därmed endast tillämpliga gentemot min urvalsgrupp och inte för kriminella generellt. När det handlar om Kriminalvårdens eller Socialtjänstens insatser för att förhindra återfall i brott upplevs dessa med viss skepsis. Vissa insatser gavs för informanterna men dess effekt upplevs inte som avgörande för om intervjupersonerna skulle avbryta sin kriminella livsstil. Jag anser att uppsatsens syfte är uppfyllt och att frågeställningarna kunde besvaras med mina valda teorier. Jag menar att Hirschis kontrollteori och Beckers stämplingsteori fokuserar på samspelet mellan individen och gruppen av människor. Däremot finner jag det intressant att vare sig kontrollteorin eller stämplingsteorin tar hänsyn till personlighetsvariabeln som Ry´den (2008) tar upp i sin avhandling *Lyckas mot alla odds* som verkar ha viss betydelse för om människor återfaller kontra icke återfaller i brott. Dock lämnar denna insikt möjligheterna öppna för att forska vidare inom detta breda problemområde. Jag finner det beklagligt att vare sig Socialtjänsten eller Kriminalvårdens insatser för att förhindra återfall i brott inte framhölls mer, då dessa myndigheter är de största som ska behandla och vårda kriminella människor. Självklart kan det finnas andra individer som varit delaktiga inom dessa insatser som upplever dem på ett mer positivt sätt. Forskning skulle kunna göras på Kriminalvårdens brottspreventiva insatser när det gäller att förhindra återfall i brott. Människor fortsätter att återfalla i nya brott efter sin tid inom Kriminalvården. Kanske förefaller det sig att det behövs fler verksamheter som liknar KRIS?

8. Litteraturförteckning

Andershed, Henrik, Andershed, Anna- Karin & Söderholm, Kerstin (2010) *Ungdomar som begår brott: vilka insatser fungerar?* Stockholm: Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete: Gothia

Andresen, Ragnhild (2002) *Sociala nätverk, grupper och organisationer*. Stockholm: Natur och kultur

Becker, Howard, S (2006) *Utanför: avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv

Bernard, Thomas, J (2010) *Volds theoretical criminology*. New York: Oxford University Press, 2010

Dalen, Monica (2008) *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups utbildning

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Fyrand, Live (1994) *Socialt nätverk: teori og praksis*. Oslo: Tano

Hirschi, Travis (2002) *The craft of criminology: selected papers*. New Brunswick, NJ: Transaction, cop. 2002

Nilsson, Andreas & Estrada, Felipe (2009) *Kriminalitet och livschanser: uppväxtvillkor, brottslighet och levnadsförhållanden som vuxen*. Stockholm: Arbetsrapport/ Institutet för framtidsstudier 2009:20

Nilsson, Andreas (2002) *Fånge i marginalen: uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
Kriminologiska institutionens avhandlingsserie, 8

Ryden- Lodi, Birgitta (2008) *Lyckas mot alla odds: protektiva faktorer vid upphörandeprocessen vid brottslig verksamhet*. Stockholm: Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, 2008

Steinar, Kvale & Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Steven, P, Lab (2004) *Crime prevention: Approaches, Practices and Evaluations* (femte upplagan) London: LexisNexis, cop. 2004

Thuren, Torsten (2007) *Vetenskapsteori för nybörjare* (upplaga 2:1). Stockholm: Liber

Trost, Jan (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Internetadresser

Utvärdering av Bråttsförebygganderådet av tongivande program i Kriminalvården, hämtat 110610 kl 18. 11 senast uppdaterat 050112
http://www.bra.se/extra/news/?id=53&module_instance=3

Arbete, klientutbildning och behandling, hämtat 110628 kl 18.21
<http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Arbete-klientutbildning-och-behandling/>

Antal klienter som fullföljt program i anstalt 2008- 2010, hämtat 110615 kl 20.00
<http://kriminalvarden.se/Statistik/Behandlingsprogram/Statistik-klienter-fullfoljt-program-i-anstalt/>

Statistik från Bråttsförebygganderådet över antalet lagförda personer under 2004, hämtat 110501 kl 13. 12

[http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&module_instance=21&id=583&statsType=820
&Year=2004&type=1](http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&module_instance=21&id=583&statsType=820&Year=2004&type=1)

Sammanställning av Socialtjänsten, publikationen *insatser för unga lagöverträdare*, hämtat 110427 kl 11.15

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2008/2008-126-58>

Behandlingsprogram, hämtat 110613 kl 23.19

<http://kriminalvarden.se/sv/Statistik/Behandlingsprogram/>

Kriminalvårdens program, hämtat 110612 kl 10.30

<http://kriminalvarden.se/Fangelse/Arbete-klientutbildning-och-behandling/Behandlingsprogram/>
(länk till tretton behandlingsprogram)

Kort beskrivning om KRIS övergripande målsättning, hämtat 110629 kl 00. 42

<http://www.kris.a.se/?p=start.php>

9. Bilaga 1 - intervjuguide

1: Vilken roll har du här på KRIS?

A: Vilka uppgifter har du? B: Stöd för medlemmarna? C: Kontakt utåt?

2: Hur kom du i kontakt med KRIS från början?

A: Myndighet visade vägen? B: Vänner/ bekanta? C: Eget initiativ?

3: Vad upplever du att ditt engagemang inom KRIS ger dig idag?

A: Tillhörighet? B: Struktur i vardagen? C: Påverka andra människor? D: Socialt umgänge? E: Kontakter med olika människor?

4: Vad upplever du var anledningen till att du hamnade i en kriminell livsstil?

A: Svår livssituation? B: Arbetslöshet? C: Avsaknad av grupptillhörighet? D: Drömmar om en bättre framtid? E: Person som du beundrade i din umgängeskrets?

5: Skulle du vilja berätta något om din tonårstid?

A: Familjesituation? B: Skolgång? C: Arbete? D: Social umgängeskrets? E: Boendesituation?

6: Hur minns du din sociala umgängeskrets under din tonårstid?

A: Nära vänner? B: Flera olika grupper av vänner/ kontakter? C: Mycket byte av kontakter? (Inkommande/ utgående)

7: Hur upplever du första gången du blev arresterad av polis?

A: Avskräckande exempel? B: Stolthet? C: Trygghet (en enhet som fångade upp dig)? D: Rädsla inför ev. familj/ Släkts reaktioner?

8: Fick något av de brott du begick någon form av straff/ konsekvens?

A: Fängelse? B: Ungdomsvård? C: Fosterhem?

9: Återföll du i kriminalitet efter tiden på anstalt/ ungdomsvård etc.?

10: Hur många gånger totalt har du vistats på anstalt eller inom ungdomsvård?

11: Hur långa strafftider har du fått på ett ungefär?

12: Hur kunde en vanlig dag se ut på en anstalt eller ungdomsvård?

A: Aktiviteter? B: Rutiner? C: Arbete? D: Utbildning? E: Gruppsamtal/ enskilda samtal? F: Motivationsarbete?

13: Har du någon erfarenhet av någon form av insats från samhällets sida (myndighet eller verksamhet) när det gällde att du inte skulle återfalla i kriminalitet?

A: Kan du berätta mer om detta? B: Hur upplevde du denna/ dessa insatser?

14: Vad upplever du var orsaken till att du återgick till kriminalitet efter att ha varit på anstalt/ ungdomsvård?

A: Utsatthet, uppgivenhet? B: Hämnd (mot samhället eller en kontakt, delaktig i brottet)? C: Arbetslöshet? D: Svår livssituation? E: Komplicerad familjsituation? F: Ej tillgång till tidigare sociala umgängeskrets?

15: Vad upplever du var anledningen till att du inte återföll i en kriminell livsstil?

A: Sysselsättning? B: Socialt umgänge? C: Boende? D: Ekonomisk situation? E: Familjsituation? F: Religion? G: Kärlek?

16: Hur ser dina framtidsplaner ut idag?

A: Arbete? B: Utbildning? C: Familj? D: Starta eget? E: Engagemang i någon organisation/ verksamhet utanför KRIS?

17: Om du jämför dessa tankar om framtiden i relation till tiden med kriminalitet, hur tänkte du om framtiden under denna tid?

A: Arbete? B: Utbildning? C: Bilda familj? D: Karriär inom kriminell livsstil?

18: Finns det någon fördel med att leva som kriminell?

A: Respekt inom en grupp? B: Ekonomisk tillvaro? C: Variation i vardagen?

19: Upplever du att det fanns något som missgynnade dig under din tid med kriminalitet?

A: Utesluten ur grupper/ bekanta? B: Familjesplittring? C: Svårigheter att hitta jobb?

10. Bilaga 2 - Populärvetenskaplig framställning

Inom Kriminalvården arbetar man bland annat med olika former av brottsförebyggande program, vars mål är att minska riskerna för att människor ska begå nya brott. Statistik från Kriminalvården visar att 60 procent av de människor som vistades på anstalt 2010 tog sig igenom olika brottsförebyggande program (Antal klienter som fullföljt program i anstalt 2008/ www.kriminalvarden.se). Statistik från Brå visar att 46 procent av de personer som dömdes för brott under 2004 begick nya brott inom tre år (Statistik från Bråttsförebygganderådet över antalet lagförda personer under 2004/ www.bra.se). Vilka insatser behövs för att människor ska sluta att begå nya brott?

Forskning som har gjorts inom området att ta sig ur en kriminell livsstil lägger fokus på viktiga aspekter, så som ett hållbart socialt kontaktnät, någon typ av socialt deltagande och arbete (Rydén: 2008). Är denna typ av insatser något som kanske ligger utanför vad Kriminalvården kan jobba med och påverka? Finns det någon insats som saknas från Kriminalvården?

Målet med denna uppsats är att lägga fokus på viktiga omständigheter som före detta kriminella anser, då det handlar om att ta sig ur en kriminell livsstil. Dessutom är jag intresserad av att undersöka vilken betydelse som före detta kriminella menar att Kriminalvårdens och Socialtjänstens (även detta en myndighet som arbetar med brottsförebyggande insatser) brottsförebyggande insatser har för att sluta begå brott.

För att kunna närma mig målet för denna uppsats har jag genomfört intervjuer med före detta kriminella människor från KRIS (Kriminellas Revansch i Samhället). Att använda mig av personer från KRIS menar jag är aktuellt för uppsatsens målsättning, eftersom verksamheten består av människor med tidigare kriminalitet och missbrukarbakgrund.

Resultaten som framgått av uppsatsen är att en viktig omständighet då det gäller att kunna ta sig ur en kriminell livsstil är att ha ett tryggt socialt nätverk att luta sig emot. Människor som lämnat ett liv med kriminalitet verkar behöva känna tillhörighet med en grupp för att kunna fortsätta

leva ett hederligt liv. Dessutom tyder det på att vare sig Kriminalvårdens eller Socialtjänstens insatser för att få människor att sluta begå nya brott inte har varit avgörande för att intervjupersonerna skulle kunna bryta med sin kriminella livsstil. Kunskapen som denna uppsats ger, menar jag är nyttig därför att den tar sin utgångspunkt hos före detta kriminellas upplevelser av att bryta med en kriminell livsstil. Möjligtvis skulle kunskapen kunna användas i den aktuella forskningen inom det aktuella området och kanske inom olika verksamheter som vårdar kriminella personer.

